

važnejših ter dostopnih tujih, na krščanskem svetovnem nazoru temelječih socialno filozofskih, socioloških, gospodarskih in socialno političnih knjig, brošur in razprav v revijah.

Rudolf Čuješ.

**G. Trinko: Storia politica, letteraria ed artistica della Jugoslavia.** Istituto delle edizioni accademiche, Udine. Tipografia D. Del Bianco e Figlio. Udine 1940 — XVIII. Str. 156. Cena broš. 20 lir.

Izza beograjskega sporazuma prihaja prijateljsko razmerje med Jugoslavijo in Italijo vedno bolj do veljave, kar se kaže v političnih, gospodarskih in končno tudi v kulturnih odnošajih. Glede teh moremo reči, da se je prav v zadnjih letih v Italiji mnogo storilo. Pomislimo le na Istituto orientale v Rimu in na njegove edicije, na slavistične stolice v raznih univerzitetnih mestih, zlasti v Padovi, na razstavo italijanske knjige, na razstavo slik, na številne prevode iz našega leposlovja, v katerega se vživljajo prof. Urbanaz, Cronia, Maver, Salvini itd., pri čemer tudi ne smemo pozabiti na institute, ustanovljene v zadnjem času, da bi posredovali kulturno zблиžanje in nas uvajali v vekovno snovanje italijanskega duha. Kakor se mlajši italijanski rod zanima za naše kulturne prilike, so mu le še oddaljene in jih ne more prikazati v vsej njihovi organski rasti, za kar je pač treba dolgega časa in študija. Nestor slavističnega znanja v Italiji je pa naš msgr. Ivan Trinko, profesor v Vidmu, beneški Slovenec, ki že nad pol stoletja zasleduje naša kulturna pota in jih motri kot vsestransko prodiren duh, saj je pesnik, pisatelj, zgodovinar, filozof in še slikar in glasbenik. Kje je že čas, ko je prevajal Prešerna, Stritarja, Gogolja itd.! Če kdo, potem je bil Trinko najbolj poklican, da razgrne in pokaže svojim sodržavljanom sliko kulturne Jugoslavije »v prepričanju, da opravlja dobro delo, k čemur so ga opogumili dobri odnošaji prijateljstva med Italijo in Jugoslavijo in ker je prav, da se prijatelji spoznajo v vsakem pogledu« (str. 7), ko se doslej niso. Čeprav so v zadnjem času »parecchi studiosi italiani« se začeli hvalevredno zanimati za južnoslovanske jezike in njihovo moderno, vendar še nimajo dela, ki bi zajelo vse kulturno življenje jugoslovanskih sosedov, »često slabo prikazanih in po krivici omalovaževanih«, pravi avtor v uvodu, v katerem označuje svoje delo kot »skromen poizkus«, ki naj nas postavi v lepšo luč in naj bo droben prispevek k poglobitvi prijateljstva med obema narodoma.

Razpored obravnave snovi je Trinko podal že v naslovu. Najprej obdela politično zgodovino vseh treh jugoslovanskih narodov, in sicer tako, da prvo v uvodu v strnjeni obliki pokaže najstarejšo skupnost Slovanov, njihovo grupacijo po preseljevanju in njihovo posebnost združnega življenja z edinstvenim obredom slovenskega ustoličevanja na Gosposvetskem polju. (Prenotazioni storiche, str. 11—14.) Preden preide pisatelj k zgodovini Srbov in Hrvatov, pokaže v lapidarno stisnjenem sestavku (str. 17—18), da so bili Srbi in Hrvati enota, ki se je začela cepiti v zgodovinskem času ne zaradi različnosti jezika, ampak zaradi različnosti teritorija, k čemur se je pozneje pridružila še politična in verska orientacija. Temu sestavku sledi zgodovina Hrvatske (Storia della Croazia str. 21—40), in sicer od priselitve z označbo prvih političnih tvorb preko Ljudevita Posavskega in vdora Frankov ter sledečih hrvat-

skih narodnih kraljev z vsemi njihovimi odnošaji do Bizanca in Benetk pa od Kolomana, ko se je 1102 usoda Hrvatske navezala na Ogrsko, preko kraljev raznih rodov in preko turških bojev in junaških banov do pragmatične sankcije, do ilirizma in Jelačića in gibanj zadnjega stoletja vse do zedinjenja.

Prav tako jedrnato, a kljub temu izčrpno je podana zgodovina Srbije (*Storia della Serbia*) na straneh 41—52. Človek se kar čudi, kako je mogel avtor tako pregledno povezati vso zamotano prepletenost zgodovinskih dogajanj od razvoja prvih žup in prvih županov (Višeslav, Radoslav, Prosigoj in Vlastimir) v Raši preko Mutimira (863—891), Petra Gojnikovića (892—917), Pavla Branovića (917—920) do Zaharija Pribisavljevića (920—924), pod katerim je prišla Srbija v oblast bolgarskega carja Simeona, nakar je obnovil Časlav Klonimirović (931—960) samostojnost svoje zemlje in ji pridružil še Zeto, Bosno, Neretvo, Zahumlje in Trebinje in razširil na severu svojo oblast do Donave in Save. V bojih z Madžari je Časlav padel in njegova Srbija je prišla pod Bizanc, dokler se ni začelo spet novo življenje pod Štefanom Vojislavom (1034—1050) in njegovim sinom Mihaelom (1050—1081), ki je znova priznal bizantinsko nadoblast, da je ohranil očetovo dediščino in jo ustalil ter dobil od papeža Gregorja VII. kraljevo krono, nakar je bila ustanovljena še barska škofija za vse srbsko ozemlje od Cetinje in Save do Bojane in Drine. Nato vidimo, kako je pod Mihaelovim sinom Bodinom (1081—1101) država začela hirati, dokler ni pod Štefanom Nemanjo (1168—1196), kraljem vseh Srbov, vstala v novo slavo, ki je rastla pod njegovimi nasledniki Nemanjići do srednjeveške velesile Dušana Silnega (1331—1355), ki se je leta 1346. kronal za carja Srbov in Grkov in sanjal o prestolnici v Bizancu, kar bi bil dosegel, ako bi ga ne bila prehitela smrt. Sin Uroš (1355—1371) ni imel očetove sile, da bi vzdržal veličino podedovane države, ki so jo rahljale notranje razprtije in ji je grozil nov sovražnik — Turek, s katerim so se prvič srečali in udarili l. 1371. Po Uroševi smrti je država razpadla v posamezne državice, ki jih je skušal povezati in združiti knez Lazar (1371—1389), kar je dosegel s skupnim udarom proti Turkom na Kosovem polju na Vidov dan 1389, a je sam padel in je bila srbska vojska poražena. Lazarjevi trije nasledniki so morali priznati turško nadoblast, dokler ni končno 1459 postala Srbija prava turška provinca. Trinko ne pozabi povedati ob Kosovem polju podrobnosti in daljnosežnosti te bitke in pove celo, kako smo ob 550 letnici (28. junija 1939) obhajali spomin nanjo, ko se je zbralo 100.000 udeležencev na Kosovem in je govoril general Nedić »un importante ed assai significativo discorso«. Nato govori avtor o preselitvi Srbov v Vojvodino, o hajdukih v Srbiji, o osvobodilnih bojih pod Karadjordjem in razvojem Srbije v 19. stoletju vse do naših dni.

Tudi slovensko zgodovino (*Storia degli Sloveni*) nam razgrne pisatelj v enakem obsegu (str. 53—64), prikazujoč naše ozemlje in prihod Slovencev v 6. stoletju, njihovo razširjenost, državo kralja Sama (623—658), koroške vojvode in njihove odnose z Bavarci, Karla Velikega, Pribina in Koclja, posamezne vojvodine in grofije in njihov prevzem po Habsburžanih, Celjane, turške vpade, kmečke punte, reformacijo s Trubarjem, dobo centralizacije in absolutizma, Napoleonovo Ilirijo z narodno prebujo in političnim življenjem izza 1848 s slovenskim in ljubljanskim jugoslovanskim programom (1870) vse

do majniške deklaracije pod Krekovim in Koroščevim vodstvom do uresničenja vekovnih teženj v Jugoslaviji.

V posebnem poglavju (str. 65—72) je podal pisatelj še zgodovino Črne gore — Cenni storici sul Montenegro, nakar sledi pregled srbskohrvatske in slovenske književnosti (*Letteratura serbo-croata e slovena*). Uvodoma pokaže najprej na starocerkvenoslovansko književnost, nakar ugotovi, kako sta se paralelno s političnim življenjem razvijali dve ločeni književnosti — srbsko-hrvatska in slovenska. Te opredelitve se nato v pregledu pisatelj drži, čeprav bi bilo bolje, ako bi srbsko in hrvatsko ločeno podajal. Od nastopa sv. Save (Rastka Nemanje) in glagoljaške hrvatske književnosti preide k cvetoči dalmatinsko-dubrovniški z označbo vseh njenih predstavnikov, nakar se pomudi ob Petru Zrinjskem in Frankopanu, Vitezoviću, Belostencu in Habeliću, se vrne potem spet k Dalmatincem, katerih dolgo vrsto zaključuje z A. Kačićem-Miošićem, da nam predstavi nato še bosanske in slavonske pisce 18. stoletja, nakar prikaže vojvodinska prizadevanja »slavenoruske književnosti«, iz katere je izšel prosvetljenec Dositej Obradović. Za njim začne srbsko romantiko z osebnostjo in delom Vuka Karadžića in z vsemi pomembnimi in manj pomembnimi pesniki, pripovedniki in znanstveniki njegove dobe in še čez. Nato obdela hrvatski ilirizem, ki preide k Šenoi in drugim hrvatskim romantikom in preko »akademikov« v realizem in naturalizem z njegovimi predstavniki na Hrvatskem do predvojne moderne. Prav tako natančno, ne da bi opustil kako še tako nepomembno ime v kateri koli stroki književnega dela, govori tudi o srbskem realizmu in moderni, nakar konča svoj književni pregled s prikazom srbskohrvatske narodne pesmi.

Kakor v književnosti je Trinko doma tudi v drugih panogah, zato je mogel prikazati tudi srbskohrvatsko umetnost (*Arte serbo-croata*), in sicer glasbo (*Musica*) na straneh 101—106. Pozna Kocha-Kuhača, ki je zbral nad 4000 narodnih napevov, pozna prve dalmatinske glasbenike iz 15. in sledečih stoletij, pozna Lisinskega in Livadića, Zajca, Jenka in Vilharja in vse mlajše pri Hrvatih do Dobronića, pri Srbih pa od Stankovića do Mokranjca in Manojlovića. — Nato sledi pregled slikarstva (*Pittura*, str. 107—111) od srbskih srednjeveških fresk in raznih mojstrov iz 14. stoletja, ki so delali doma, v Italiji, na Dunaju, v Rusiji ali kje drugje in jih je dolga vrsta vse do imen, kot so Bukovac, Medović, Iveković, Čikoš, Tišov, Črnčić, Krizman, Rački, Rašica itd. — Da bi bil kulturni pregled popoln, poda še sliko stavbarstva in kiparstva (*Architettura e scultura*, str. 112—116), začeni spet s srednjeveškimi srbskimi manastiri in zadužbinami, nakar nam od 13. stoletja dalje (mojster Radovan s stolnico v Trogiru!) predstavi dalmatinske arhitekta in kiparje, ki jih je tudi lepa vrsta, potem pa zaključi z Rendićem, Frangešem, Valdecem, Meštrovićem, Jovanovićem, Ubavkićem, Rosandićem in Ješkovićem, navajajoč nekatera njihova dela in označujoč njihovo vrednost in tehniko.

Ob tako podrobnem poznanju srbskohrvatske kulturne zgodovine, ki ga je msgr. Trinko v teh svojih pregledih pokazal, se ne bomo čudili, da pozna tudi našo kulturno preteklost in sedanost do potankosti. Našo književnost (*Letteratura degli Sloveni*, str. 117—138) je obdelal od brižinskih spomenikov prav do naših dni s predstavniki najmlajših, pri čemer je upošteval vse vrste

književnega dela, vse književne družbe in glasila, tako da takega strnjenega pregleda niti sami nimamo. — Prav tako vesten je avtor ob prikazu slovenske umetnosti (*Arte slovena*), ko govori o naši glasbi (*Musica*, str. 141—146), poudarjajoč, da smo glasbo vedno gojili in da so že zgodaj slovenski glasbeniki sloveli, kakor Jurij Sladkonja, Gallus-Petelin v 16. stoletju, v 17. stoletju pa Izak Poschius s svojimi *Cantiones sacrae*, izdanimi v Nürnbergu, in še s posvetnimi skladbami, in p. Dolar. Iz naslednjega stoletja omenja Mihevca in Zupana ter ne pozabi omeniti ljubljanske Filharmonije iz leta 1701. Govorec o 19. stoletju, omenja posebej našo ljubezen do petja (narodna pesem), ustanavljanje pevskih društev in označi nato naše skladatelje od Gašparja in Kamila Maška, Fleišmana, Vilharja, G. in B. Ipavca in vse po vrsti do Novih akordov in dalje do Kogoja, Ravnika in Pavčiča, nakar obdela še cerkveno glasbo od Riharja do Premrla in Kimovca. — Tudi naše slikarstvo (*Pittura*, str. 147—154) je lepo prikazano od najstarejše dobe gotških fresk Joannesa Aquile in Joannesa de Laybaco preko Janzila, Planerja in Knapiča in Valvazorjevih sotrudnikov preide k mojstrom 18. in 19. stol. in do naših impresionistov in ekspresionistov, omenjajoč tudi, da imamo dobre umetnostne kritike, med katerimi se zlasti odlikuje F. Stele. — Zadnji dve strani (155—156) je posvetil avtor našemu kiparstvu (*Scultura*), ki da ima tudi »nekaj pomembnih imen v preteklosti«, med katerimi srečujemo v 18. stoletju A. Novatina, Misleja, Gabra, Šterleta, v 19. stoletju pa Tomca, Tomana, Šubica, Murnika, Vurnika, Fr. S. Zajca, nakar sledijo Iv. Zajec, Vrbanija, Bernekar, Repič, Progar, Gangl, Peruzzi itd. in še naši arhitekti, katerih vrsto zaključuje mojster Plečnik, »lubianese di fama europea«.

Vse to podaja Trinkova *Storia della Jugoslavia*, kateri ne bi mogel drugega oporekati, kakor v italijanščini za naše uho čudno zvoneča krstna imena — priimki so pravi, kolikor ni kake tiskovne pomote; sicer pa moramo biti vsi hvaležni avtorju za to krasno delo, ki bi ga morali dobiti tudi v slovenskem prevodu, v katerem bi mogoče še to ali ono mesto izpopolnili.

Dr. Joža Lovrenčič.

**Fran Erjavec, Slovenija in Slovenci.** V Ljubljani 1940. Založila Slovenska Straža. Str. 96.

Znani slovenski publicist Fran Erjavec je že pred sedemnajstimi leti napisal podobno knjigo z naslovom *Slovenci*. Tista je bila prevedena tudi na češki, srbski, francoski in italijanski jezik. Sedaj nam je pisatelj še enkrat napisal podobno delo, a bolj v poljudnem slogu in potemtakem namenjeno širšim slovenskim množicam. Če je že prva knjiga o Slovencih imela velik pomen, ima pričujoča še mnogo večjega, kajti prav v današnjih razrvanih dneh, ko se majejo temelji sožitja evropskih narodov, je tako delo še dvakrat pomembno, ker dokumentira življenje in visoko kulturno delo enega izmed najmanjših narodov v družini evropskih narodov in držav. Pisatelj nam namreč na izredno poljuden način prikazuje našo prelepo zemljo in naš narod prav z vseh strani, čeprav je treba poudariti to pomanjkljivost knjižice, da so zaradi njenega preskopo odmerjenega obsega nekatera poglavja iz etnologije, zemljepisa kakor tudi zgodovine prepovršno obdelana. Vendarle pa vsakdo utegne iz nje spoznati v glavnem vse naše žitje in bitje. Knjižico